

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-130>

УДК 332.146

ЗАРОДЖЕННЯ СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН У ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ З ВИНИКНЕННЯМ ПОТРЕБ

THE EMERGENCE OF SOCIO-ECONOMIC RELATIONS IN CONNECTION WITH THE EMERGENCE OF NEEDS

Баранюк Андрій Михайлович

аспірант,

Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-4958-6570>**Baranyuk Andriy**

Lviv Polytechnic National University

У статті аналізується процес зародження суспільно-економічних відносин у контексті виникнення потреб. Встановлено, що суспільно-економічні відносини виникають у результаті взаємодії членів суспільства, центральним об'єктом якої є не лише потреби суспільства, але і власність на ресурси, політичні та правові обмеження, а також ринкові механізми та конкуренція. Виявлено, що складна економічна система, що виникає під час такої взаємодії, через обмін товарами, послугами, інформацією тощо визначає зміст суспільно-економічних відносин. Потреби людей впливають як на економічну взаємодію, так і на соціальні та культурні відносини. Формування економічної системи суспільства відображає його соціально-економічні потреби, цінності та цілі, розуміння яких та взаємозв'язків між ними дає змогу ефективніше управляти економічним розвитком та сприяти досягненню сталого та збалансованого розвитку суспільства.

Ключові слова: суспільно-економічні відносини, потреби, власність, межі, правові норми, ринкові механізми, конкуренція, економічна система.

The article analyses the process of the emergence of socio-economic relations in the context of the emergence of needs. The influence of needs on the interaction and exchange of resources, which is the basis for forming socio-economic relations, is studied. The author notes that socio-economic relations are formed due to interaction between members of society, the central object of which is not only the needs of society but also the ownership of resources, political and legal restrictions, market mechanisms and competition. It is noted that the complex economic system that emerges in the course of such interaction determines the content of socio-economic relations through the exchange of goods, services, information, etc. Such interaction creates the basis for developing socio-economic relations and is associated with property as a critical element in forming socio-economic relations. The determination of economic changes, living standards, distribution of benefits in society, competition, and market mechanisms are essential factors in determining the efficiency of the market economy and ensuring the sustainable development of socio-economic relations. It has been established that people's needs are not only motivators of economic activity but also driving forces in forming social ties and cultural relations. Since the needs of society stimulate economic activity and the development of markets, it is necessary to control not only access to resources but also ownership of these resources through political and legal factors, which will prevent the emergence of social inequality. Thus, the political and legal component plays an essential role in regulating relations between participants in the economic process (competition in markets, methods of market interaction, innovation, etc.) and interactions between members of society. Thus, the formation of a society's economic system reflects its socio-economic needs, values, and goals, and understanding them and the interrelationships between them allows for more effective management of economic development and contributes to achieving a sustainable and balanced development of society. The more differentiated the needs of society, the more complex the forms of interaction and the need to establish new relationships between different members.

Key words: socio-economic relations, needs, ownership, framework, legal norms, market mechanisms, competition, economic system.

Постановка проблеми. Суспільно-економічні відносини, які виникають у взаємодії між різними економічними агентами в су-

спільстві, зазнають впливу численних факторів, аналіз яких є необхідним для вирішення проблем становлення та розвитку таких

відносин. Однією з найбільш важливих проблем є нерівність власності на ресурси та доступу до них, що може загрожувати стабільності та розвитку суспільства. Бажання контролювати ресурси та доступ до них є джерелом появи конфліктів між економічними суб'єктами, такими як підприємства та підприємці, які змагаються за ресурси та відповідно за ринкове становище. Як результат такого змагання, на ринках можна спостерігати прояви недобросовісної конкуренції та неефективність ринків.

Боротьба за ресурси в поєднанні з політичними та правовими обмеженнями зумовлює нестабільність ринку, а відтак і невизначеність для бізнесу. Недостатня чіткість та стабільність правових норм і політичних стратегій ускладнює прогнозування та планування економічних дій. Одночасно, недостатній розвиток інфраструктури та людського капіталу може обмежувати потенціал розвитку економіки. Відсутність адекватної інфраструктури, низький рівень освіти та кваліфікації працівників ускладнюють економічний розвиток та конкурентоспроможність на ринку.

На економічну складову суспільно-економічних відносин також впливають екологічні проблеми. Забруднення довкілля та вичерпування природних ресурсів, які впливають на економічну діяльність та споживчу поведінку, одночасно й вимагають від суб'єктів на ринках розробляти екологічно збалансовані стратегії та інноваційні рішення.

Отже, проблеми розвитку суспільно-економічних відносин тісно пов'язані із застосуванням комплексного підходу до вирішення різноманітних проблем в суспільстві із залученням економічних, політичних та соціальних суб'єктів з метою забезпечення сталого та збалансованого розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми суспільно-економічних відносин були об'єктом дослідження О. Оболенського, Я. Полянської та Т. Яценко, які аналізували проблеми економічної діяльності, розподілу ресурсів та взаємодії між економічними суб'єктами. Так, О. Оболенський активно досліджував питання структури суспільства та його впливу на економічні процеси, зокрема, аналізував розподіл власності та його вплив на ефективність економіки. Я. Полянська досліджувала проблеми соціально-економічного розвитку, формування суспільно-економічних відносин, акцентуючи увагу на нерівності в розподілі доходів та можливостей у суспільстві. Т. Яценко аналізує вплив полі-

тичних та правових факторів на функціонування економічних систем та формування суспільно-економічних відносин.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на існуючі дослідження складності суспільно-економічних відносин, рекомендації з розробки стратегій та політик, спрямованих на покращення економічного розвитку та соціальної справедливості, надалі існують невирішені аспекти щодо зв'язку між зародженням суспільно-економічних відносин і виникненням потреб у суспільстві, які вимагають подальшого дослідження. Один з них полягає у розумінні взаємозв'язку між економічними потребами та суспільно-економічними відносинами. Дослідники стверджують, що потреби визначають споживчі вимоги, які в свою чергу стимулюють економічну активність і взаємодію між економічними агентами. Проте, недостатньо дослідженим залишається вплив зміни потреб на розвиток суспільно-економічних відносин, і навпаки – вплив суспільно-економічних відносин на формування та еволюцію потреб у суспільстві. Як підтверджують результати існуючих досліджень, розподіл ресурсів і структура власності можуть впливати на споживчі звички та соціальні вимоги, а відтак – і на суспільно-економічні відносини.

Крім того, потребує дослідження вплив культурних, психологічних та соціальних чинників у формуванні потреб на суспільно-економічні відносини, від яких залежить функціонування економічних систем і розвиток економічної взаємодії між членами суспільства. Враховуючи те, що управління економічними потребами може здійснюватись через політичні та правові механізми, то потребує дослідження вплив законодавства та політичних рішень на стратегії управління економічним розвитком та соціально-економічними відносинами.

Цілі статті. Дослідження спрямоване на вивчення взаємозв'язку між зародженням суспільно-економічних відносин і виникненням потреб у суспільстві з метою виявлення впливу економічних потреб на формування ринкових відносин і соціальних структур.

Виклад основного матеріалу дослідження. Суспільно-економічні відносини виникають у контексті потреб суспільства. Потреби людей можуть мати як матеріальну, так і нематеріальну форми, а саме: продукти, послуги, комунікації, культурні цінності тощо. Щоб задовольнити власні потреби, члени суспільства взаємодіють через обмін товарами,

послугами, інформацією тощо. Така взаємодія створює підґрунтя для розвитку суспільно-економічних відносин та пов'язана з власністю, як ключовим елементом у формуванні суспільно-економічних відносин. Розподіл та володіння ресурсами (такими як земля, промисловість, капітал) визначають групи чи осіб – контролерів економічних ресурсів, що впливає на розподіл багатства та влади в суспільстві.

Крім того, політичні, правові та інституційні обмеження, визначаючи правила гри для учасників економіки, теж впливають на суспільно-економічні відносини. Такий вплив може проявлятися через стимулювання чи гальмування розвитку бізнесу, вплив на рівень конкуренції та інвестиційний клімат [1, с. 10].

Потреби людей у різних сферах формують основу створення та розвитку суспільно-економічних відносин. Якщо матеріальні потреби охоплюють необхідність у базових речах, таких як харчування, одяг, житло, медична допомога, транспортні засоби тощо, то нематеріальні – відображають бажання спілкуватися, відчувати соціальну приналежність, розвивати себе через освіту та культуру, реалізацію творчих здібностей.

Для задоволення потреб необхідна взаємодія та обмін різними ресурсами, товарами та послугами. Цей процес відбувається через формування ринків, на яких відбувається обмін товарами та послугами між виробниками та споживачами на умовах попиту та пропозиції. Одночасно виникає соціальна взаємодія, формуються спільні цінності та культурні традиції, взаємодопомога та спільність інтересів у громадському житті [3, с. 88].

Таким чином, потреби людей є не лише мотиваторами економічної діяльності, але й керуючими силами у формуванні соціальних зв'язків та культурних відносин. Такий взаємозв'язок необхідно враховувати при вирішенні проблем економічного розвитку та соціальної стабільності, сприянні створенню більш гармонійного та збалансованого суспільства [2, с. 10].

Формування власності на ресурси впливає на розподіл багатства та влади в суспільстві, утворення економічних еліт, нерівність розподілу благ у суспільстві. Такий стан справ може мати великий вплив на суспільно-економічні відносини, включаючи рівень доступу до освіти, охорони здоров'я, рівень зайнятості та загальний економічний розвиток.

Отже, формування власності та розподіл ресурсів є ключовими факторами, які визначають характер і напрям суспільно-еконо-

мічних відносин. Ці процеси можуть бути об'єктом політичних та економічних дебатів, а також становити основу для розвитку стратегій зростання та соціальної справедливості в суспільстві.

Політичні та правові структури визначають правила гри для учасників економіки та мають значний вплив на суспільно-економічні відносини. Політичні рішення, такі як закони, регуляції та стратегії, формують умови для функціонування ринків, обмежуючи або сприяючи розвитку певних галузей економіки, а також визначаючи ступінь втручання держави у економічні процеси. Правові норми, зокрема власність, контрактні відносини та захист прав споживачів і виробників, також впливають на економічну активність та взаємодію між різними економічними суб'єктами [1, с. 12].

Інституційні рамки включають в себе широкий спектр економічних та соціальних правил, регуляцій та програм, які впливають на економічну діяльність та розподіл ресурсів у суспільстві. Ці рамки охоплюють законодавство, податкову політику, механізми соціального захисту, систему громадських послуг та інші аспекти, що структурують економічну взаємодію та впливають на соціальну справедливість [3, с. 89].

Узгодженість та ефективність політичних, правових та інституційних механізмів визначають стабільність економічного середовища та сприяють розвитку підприємництва, інновацій та соціального зростання. Взаємодія цих рамок впливає на клімат для бізнесу, рівень довіри до інституцій та здатність суспільства до досягнення своїх економічних та соціальних цілей.

Перегляд та модернізація цих рамок можуть бути важливими для адаптації до змін у економічних умовах та досягнення сталого розвитку. Сучасні виклики, такі як глобалізація, технологічні інновації та зміни клімату, вимагають постійного оновлення політичних та правових механізмів для забезпечення ефективного реагування на нові виклики та можливості. Такий перегляд дозволить ефективніше використовувати потенціал економічного зростання та підтримувати стійкий розвиток суспільства.

Ринкові механізми (попит і пропозиція, ціни та конкуренція) – важливі складові суспільно-економічних відносин. Попит визначається потребами споживачів, які стимулюють пропозицію певних товарів та послуг. З іншого боку, пропозиція пов'язана з можливістю виробників та постачальників задовольнити

ці потреби шляхом надання відповідних товарів та послуг. Взаємодія між попитом і пропозицією створює динаміку ринкових відносин, впливаючи на обсяги виробництва, рівень цін та розподіл ресурсів [1, с. 13].

Одним із ключових елементів ринкових відносин є ціни, які виникають внаслідок взаємодії попиту і пропозиції. Ціни відображають вартість товарів та послуг на ринку і є важливим сигналом для виробників і споживачів. Вони регулюються конкуренцією та відображають рівень попиту та пропозиції на ринку. Цінова динаміка є важливим фактором, що впливає на рішення учасників ринку та сприяє ефективному розподілу ресурсів.

Натомість конкуренція є ключовим фактором на ринку, оскільки спонукає підприємства до постійного вдосконалення продуктів та послуг. Стимулюючи змагання між учасниками ринку, конкуренція зумовлює активні дії компаній щодо підвищення якості товарів і послуг, зниження цін, пошуку нових напрямів оптимізації діяльності, впровадження більш ефективних технологій та методів виробництва [4].

Рівень конкуренції на ринку визначається ступенем його відкритості та наявністю альтернативних постачальників товарів і послуг. Висока конкуренція стимулює підприємства до інновацій, та пошуку нових способів втримання існуючої конкурентоспроможності, а за можливості – її підвищення. Також, в умовах конкуренції споживачі отримують більший вибір, стимулюється споживання, що сприяє розвитку ринку. Оскільки конкуренція є важливим фактором для стабільного та ефективного функціонування ринкових відносин [1, с. 14], то одночасно є і фактором розвитку суспільно-економічних відносин. Визначаючи економічні зрушення, рівень життя та розподіл благ у суспільстві конкуренція, як і ринкові механізми, є важливими факторами ефективності функціонування ринкової економіки

та забезпечення сталого розвитку суспільно-економічних відносин.

Висновки. Отже, суспільно-економічні відносини виникають у результаті взаємодії членів суспільства, центральним об'єктом якої є потреби суспільства, власність на ресурси, політичні та правові обмеження, а також ринкові механізми та конкуренція. Складна економічна система, що виникає під час такої взаємодії, визначає зміст суспільно-економічних відносин. Оскільки, потреби суспільства стимулюють економічну діяльність та розвиток ринків, то виникає потреба контролю не лише доступу до ресурсів, але і власності на такі ресурси через політичні та правові чинники, що дасть можливість запобігти появі соціальної нерівності. Від так політична та правова складова відіграє важливу роль в регулюванні взаємовідносин між учасниками економічного процесу (конкуренції на ринках, способів ринкової взаємодії, інноваційності тощо).

Таким чином, формування економічної системи суспільства відображає його соціально-економічні потреби, цінності та цілі, розуміння яких та взаємозв'язків між ними дає змогу ефективніше управляти економічним розвитком та сприяти досягненню сталого та збалансованого розвитку суспільства.

Перспективи подальших досліджень суспільно-економічних відносин насамперед пов'язані з аналізом взаємозв'язку між потребами суспільства та формуванням суспільно-економічних відносин, впливу потреб на розподіл ресурсів та розвиток економічних систем, політичного та правового впливу на економічну діяльність, зокрема впливу законодавства, регуляторів та стратегій управління на структуру та динаміку економіки. За результатами таких досліджень можливо сформулювати рекомендації з вдосконалення правових механізмів регулювання соціально-економічних відносин та сприяння їх сталому розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богун М. М. Глобалізація та її вплив на розвиток соціально-економічних систем. *Стратегія економічного розвитку України*. 2021. № 4. С. 12–14.
2. Копельчук Я. В. Сучасні тренди розвитку соціально-економічних систем. *Механізм регулювання економіки*. 2020. № 1. С.9–10.
3. Красовська Г. О. Забезпечення структурної збалансованості сталого розвитку соціально-економічних систем: теорія, методологія, практика: Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2021. 384 с.
4. Fedushko S., Trevoho O., Hoshovska O., Syerov Yu., Mykhalchyshyn N., Skvortsov D. & Fedevych L. (2023). E-commerce Drivers During the Pandemic and Global Digitalization: A Review Study. *Developments in Information and Knowledge Management Systems for Business Applications*. *Studies in Systems, Decision and Control*, vol. 462. Springer, Cham. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-25695-0_11

REFERENCES:

5. Bohun M. M. (2021) Hlobalizatsiia ta yii vplyv na rozvytok sotsialno-ekonomichnykh system [Globalization and its impact on the development of socio-economic systems]. *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy – Strategy of economic development of Ukraine*, no. 4, pp. 12–14.
6. Kopelchuk Y. V. (2020) Suchasni trendy rozvytku sotsialno-ekonomichnykh system [Modern trends in the development of socio-economic systems]. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky – Mechanism of economic regulation*, no. 1, pp. 9–10.
7. Krasovska G. O. (2021) Zabezpechennia strukturnoi zbalansovanosti staloho rozvytku sotsialno-ekonomichnykh system: teoriia, metodolohiia, praktyka: Kamianets-Podilskyi: TOV «Drukarnia «Ruta» [Ensuring the structural balance of the sustainable development of socio-economic systems: theory, methodology, practice: Kamianets-Podilskyi: LLC "Drukarnia "Ruta"], 384 p.
8. Fedushko S., Trevoho O., Hoshovska O., Syerov Yu., Mykhalchyshyn N., Skvortsov D. & Fedevych L. (2023). E-commerce Drivers During the Pandemic and Global Digitalization: A Review Study. *Developments in Information and Knowledge Management Systems for Business Applications. Studies in Systems, Decision and Control*, vol. 462. Springer, Cham. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-25695-0_11.